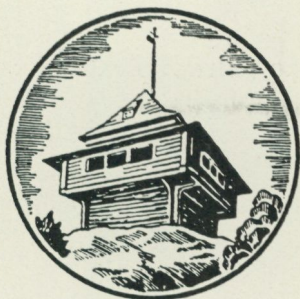

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1954**

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1954

Redaktion:

ANDREAS LINDBLOM · GÖSTA BERG · BENGT BENGTTSSON

Redaktör: Bengt Bengtsson

Omslagsbilden: Carl Jonas Love Almquist.

*Detalj ur Hilding Linnqvists fresk "Sagan om Sverige"
i Sollidens trapphus.*

Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1954

Djuptrycksplanscher från Nordisk Rotogravyr

MÄSTAREN TILL HAMMARSVALLS- MÅLNINGARNA

av Bror Hillgren

I Fataburen för 1953 har Svante Svärdström ingående beskrivit de bonadsdelar, som anträffats i gården Maddeln i Delsbo och som härleda sig från 1600-talet. Senare ha i samma gård anträffats målade takbräder, som av allt att döma äro samtida med bonaderna.

Det är emellertid icke dessa takbräders målning mitt inlägg kommer att röra sig om utan om målaren och beställaren. Målningsfragmenten ansågos först ha tillhört en och samma interiör som de i Alfta funna, alldeles likartade målningarna, bärande årtalet 1645, men man har senare funnit, att så icke varit förhållandet. Man får nöja sig med vissheten att det är samma hand som fört penseln. Vidare har om målningarna från Hammarsvall sagts att de på grund av innehåll och utförande kunde anses vara beställda av en kyrkans man. Det äro de på sätt och vis också, men ej av en präst, utan av kyrkvärden Per Persson, som vid tiden för deras tillkomst ägde den gård, där de anträffats, nämligen Hammarsvall nr 5 — senare kallad Maddelns. Per Persson tillträdde hemmanet 1641 och blev kyrkvärd samma år som målningarna i Alfta daterades, det vill säga 1645. Att detta äger sin riktighet ser man av jordeboken och kyrkans räkenskapsbok. I den senare är för år 1645 antecknat "Jon Olofsson i Sjömyra och Per Persson i Hammarsvall, som på samma år (1645) voro satta till kyrkvärdar".

Här ha vi alltså beställaren. Vad målaren beträffar, ser det ut som om även han anträffats, men man får kanske stanna vid gissningar.

Det finns enligt min mening ingenting i Hammarsvallstapeten som bevisar att dess mästare varit hälsinge, men heller ingenting som bevisar motsatsen. Däremot klargör kännedomen om högre-ståndsdräkternas detaljer, att han varit en man som sett sig omkring och icke varit främmande för hur man dekorerade väggar i borgarhem. Han synes dessutom, som Svärdström påvisat, ha tagit intryck av kyrkomålningarna i Hackås i Jämtland. Skulle han ha varit bosatt i Delsbo, borde man kanske på andra ställen än i Hammarsvall ha funnit tapetrester från samma tid och av samma hand, men endast ett litet fynd till av detta slag har hittills gjorts. Däremot har man funnit en tapetrest från ännu äldre tid.

Nämnas måste dock, i samband härmed, den på 1600-talet kanske främste Delsbomålaren, i kyrkans böcker kallad "Anders Målare i Bredåker". Då från denna tid i Delsbo anträffats både bordskivor, skåp och kistor med daterad målning, måste man ju förstå, att det funnits mer än en målare i socknen, men under hela århundradet nämnes ingen av dem mer än Anders, med titeln målare, fränsett konterfejaren Aurellers medhjälpare när han på 1650-talet målade i Delsbo kyrka, men han medföljde väl konterfejaren från Gävle.

Johan Johansson Aureller, som på 1650-talet kom från Gävle till Delsbo och målade kyrkoherde Björkmans porträtt samt utförde en del finare målningar i kyrkan, såsom pryddandet av predikstolen, på vars himmel han målade keruber, kan dock icke vara mästare till Hammarsvallsinteriören, ty han målade alltid realistiskt, t. o. m. då han åt prosten Björkman dekorerade en bordskiva, se Nordiska museets årsbok 1939, s. 71: "Ett bord från Delsbo prästgård." Blomkransen på bordet är helt realistiskt målad och i granna färger samt har inte det minsta gemensamt med de strängt stilerade takdekorationerna i bruna och gråa toner på takbräderna från Hammarsvall.

Aureller var en på sin tid uppskattad och anlitad porträttmålare, och det är väl uteslutet att han skulle åta sig i förhållande till tid och arbete säkerligen av hemmansägarna dåligt betalda beställningar. Olof Broman omnämner "Hinrik Målare, utsättande årtalet 1646", och vid samma tid verkade konterfejaren Gullik

Fyra av takbräderna från Hammarvall, visande karakteristisk ornamentik.

Mårtensson i Forsa som dog omkring 1650. Hans måg var konterfejaren Per Eriksson Bergquist.

Hinrik Målare kan ha dekorerat väggar, såväl som Anders Målare, men vad Mårtensson och Bergquist beträffar, så målade de huvudsakligast porträtt, efter de kallas konterfejare. De hade dock bevisligen målat i Forsa kyrka, den sistnämnde ett epitafium över den förre. Om någon av de nämnda varit i Hackås och sett kyrkomålningarna därstädes vet man ju inte. Det finns emellertid en vittberest målare, som bevisligen målat efter bilder ur Gustav

Adolfs bibel men inte var konterfejare utan alltså har målat bilder på väggar, och som dessutom bevisligen var i Delsbo på 1640-talet, dit han kommit för att måla, efter han då säges ha varit i Hälsingland en tid och målat. Att han målat åt kyrkvärden i Hammarswall kan ju inte bevisas, men det är inte otroligt. Han vistades 1646 hos den andra kyrkvärden i Delsbo, John Olofsson i Sjömyra, där han vid avresan tog bibelblad och ett silverbälte. Denna öärlighet bevarar hans namn åt forskningen, varför man får hoppas att hans straff blev lindrigt, isynnerhet som han upphanns och måste återlämna både bibelblad och skärp.

Kristoffer Nilsson, som han hette, instämde till delsbotinget 1647, då han säges vara från Ängermanland, men "hade uti förlidne år varit här i landet och målat". Han hade varit med i sista danska kriget som knekt, "men när kriget var överhänt, hade Velbördige Welam Philippe tagit honom från knektjtjänsten, enär han icke där hade något arbete". Nu hade han hos John Olofsson i Sjömyra "avhänt utur biblia främsta bladet eller titulen, och högt i åminnelse konung Gustaf Adolfs konterfej, med tre andra tavlor och avritningar som han sade sig vilja måla efter". Dessutom ovannämnda silverskärp.

Målningarna vittna visserligen genom sin konstnärlighet om en gedignare personlighet än Kristoffer bevisat sig vara, men man känner ju inte några närmare omständigheter vid stölden. Sprit t. ex. kan ju ha inverkat. Att han målat bibliska motiv på väggar kan väl åtminstone anses bevisat.